

Белан Тетяна

<https://orcid.org/0000-0002-4329-3080>

ResearcherID HGA-2602-2022

Scopus-Author ID 59242127700

Кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки,
психології і методики технологічної освіти,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: tatjanabelan@ukr.net

ПРОФОРІЄНТАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ ЗВО

Мета роботи. Метою статті є теоретичне обґрунтування та аналіз ролі профорієнтації як ефективного інструменту підвищення рівня працевлаштування випускників закладів вищої освіти, а також визначення шляхів удосконалення профорієнтаційної діяльності в сучасному освітньому середовищі.

Методологія. Дослідження ґрунтується на комплексному поєднанні загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечують всебічний аналіз проблеми профорієнтації як чинника підвищення рівня працевлаштування випускників закладів вищої освіти. Під час дослідження використано методи теоретичного узагальнення та систематизації наукових джерел для з'ясування сутності та змісту профорієнтаційної діяльності; аналіз і синтез – для виявлення основних підходів до організації профорієнтації у ЗВО; порівняльний метод – з метою зіставлення різних наукових позицій і практик.

Окрім того, застосовано структурно-функціональний підхід для визначення основних компонентів профорієнтаційної діяльності та їх взаємозв'язку, а також узагальнення практичного досвіду закладів вищої освіти щодо організації кар'єрного супроводу здобувачів освіти. Це дозволило окреслити основні напрями підвищення ефективності профорієнтації та її вплив на рівень працевлаштування випускників. Також застосовано елементи емпіричного аналізу для узагальнення практичного досвіду реалізації профорієнтаційних заходів у ЗВО.

Наукова новизна полягає у теоретичному узагальненні та уточненні ролі профорієнтації як системного чинника, що безпосередньо впливає на рівень працевлаштування випускників закладів вищої освіти. Новизною є також уточнення функціональної ролі профорієнтації у сучасному освітньому середовищі, яка розглядається не лише як інструмент професійного самовизначення, а й як складова системи підготовки конкурентоспроможного фахівця до входження на ринок праці. Окреслено напрями підвищення ефективності профорієнтаційної діяльності з урахуванням вимог сучасного ринку праці та розвитку цифрових технологій.

Висновки. Профорієнтація є важливим системним інструментом, який безпосередньо пов'язаний із процесом працевлаштування випускників закладів вищої освіти. Її ефективна організація сприяє усвідомленому професійному вибору, формуванню мотивації до навчання за обраною спеціальністю та підвищенню готовності здобувачів освіти до входження на ринок праці. Встановлено, що результативність працевлаштування значною мірою залежить від якості профорієнтаційної роботи у ЗВО, яка охоплює інформаційне забезпечення, кар'єрне консультування, практичну підготовку та взаємодію з роботодавцями. Комплексна реалізація цих напрямів дозволяє сформулювати у випускників не лише професійні знання й уміння, а й реалістичне уявлення про вимоги сучасного ринку праці.

Отже, профорієнтація виступає важливим чинником підвищення рівня працевлаштування випускників, оскільки забезпечує зв'язок між освітнім процесом і потребами роботодавців. Подальший розвиток профорієнтаційної діяльності у закладах вищої освіти має бути спрямований на її інтеграцію з кар'єрним супроводом студентів та активне використання сучасних цифрових технологій.

Ключові слова: профорієнтація, професійне самовизначення, працевлаштування, цифрові технології, виробнича практика.

Постановка проблеми. В умовах сучасного ринку праці, що характеризується динамічністю, високим рівнем конкуренції та швидкими змінами вимог до професійних компетентностей особливої актуальності набуває проблема підвищення конкурентоспроможності випускників закладів вищої освіти. Незважаючи на зростання кількості осіб із вищою освітою, актуалізується проблема невідповідності отриманих дипломів за спеціальностями реальним потребам ринку праці, що проявляється у небажанні частини випускників працювати за фахом та обмеженій зацікавленості роботодавців у їх залученні. Це зумовлює труднощі працевлаштування молодих фахівців, їхню професійну невизначеність та зниження мотивації до самореалізації.

Одним із ефективних засобів подолання зазначених суперечностей є профорієнтація, яка сприяє усвідомленому вибору професійного шляху, формуванню адекватних професійних очікувань та розвитку необхідних компетентностей ще на етапі навчання у ЗВО. Водночас у практиці діяльності закладів вищої освіти профорієнтаційна робота часто має фрагментарний характер і не завжди орієнтована на сучасні запити ринку праці, що знижує її ефективність як інструменту підвищення конкурентоспроможності випускників. Саме тому виникає потреба у теоретичному обґрунтуванні та вдосконаленні підходів до організації профорієнтаційної діяльності у ЗВО як важливого чинника формування конкурентоспроможного фахівця, здатного до успішної професійної реалізації в умовах сучасного соціально-економічного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростання наукового інтересу до проблеми профорієнтації в умовах трансформації системи вищої освіти та ринку праці. У працях сучасних українських науковців, профорієнтація розглядається як комплексний, багаторівневий процес, що охоплює професійне інформування, консультування та супровід професійного самовизначення особистості. Зокрема, Жук І., Казакова Н., Куваєва Т., Пілова К., Поліщук О., Ребуха Л., Шквир О. у дослідженнях підкреслюють важливість системного підходу до організації профорієнтаційної роботи та її інтеграції в освітній процес закладів освіти. Гуцан Л., Морін О., Ольховецький С., Охріменко З., Ткачук І., Шевенко А. значну увагу в наукових працях приділяють питанням професійного самовизначення молоді, ролі психолого-педагогічного супроводу та використанню сучасних методів профорієнтаційної діяльності, акцентуючи на необхідності врахування індивідуальних особливостей здобувачів освіти, їхніх інтересів, здібностей і ціннісних орієнтацій.

Водночас аналіз наукових джерел свідчить, що попри наявність значної кількості досліджень, окремі аспекти профорієнтації у закладах вищої освіти потребують подальшого вивчення. Зокрема, недостатньо розробленими залишаються питання ефективної взаємодії закладів вищої освіти з роботодавцями, удосконалення системи практичної підготовки студентів, а також використання цифрових інструментів для підтримки професійного вибору. Це зумовлює необхідність подальших наукових пошуків і впровадження нових підходів до організації профорієнтаційної діяльності.

Мета статті. Теоретично обґрунтувати та визначити роль профорієнтації як ефективного інструменту підвищення рівня працевлаштування випускників закладів вищої освіти, а також визначити шляхи удосконалення профорієнтаційної діяльності в сучасному освітньому середовищі.

Виклад основного матеріалу. Сучасні тенденції розвитку ринку праці зумовлюють підвищення вимог до рівня професійної підготовки майбутніх фахівців, їхньої мобільності, здатності до швидкої адаптації та готовності до безперервного професійного розвитку. У цих умовах конкурентоспроможність випускників закладів вищої освіти визначається не лише рівнем теоретичних знань, а й сформованістю практичних умінь, гнучких навичок, професійної мотивації та усвідомленістю вибору майбутньої діяльності. Водночас спостерігається тенденція до невідповідності між здобутою спеціальністю та подальшою професійною реалізацією, що свідчить про недостатній рівень сформованості професійного самовизначення у здобувачів освіти.

Цілеспрямована та системно організована профорієнтаційна діяльність суттєво посилює вплив освітнього процесу на усвідомлений вибір професійного шляху молоддю. Вона має реалізовуватися на всіх вікових етапах, однак саме період ранньої юності є найбільш сприятливим для формування готовності до професійного самовизначення. У цей час особистість активно осмислює власні інтереси, здібності та життєві пріоритети, що створює підґрунтя для прийняття важливих кар'єрних рішень. Оскільки процес професійного самовизначення молоді залежить від багатьох чинників, його ефективність значною мірою забезпечується узгодженою взаємодією всіх учасників освітнього процесу. Важливу роль у цьому відіграють батьки, адміністрація закладу освіти, практичні психологи, педагогічні працівники, а також представники професійного середовища і випускники, які можуть поділитися власним досвідом професійної реалізації. Така співпраця сприяє створенню цілісного профорієнтаційного середовища. Профорієнтаційну роботу доцільно здійснювати на постійній основі, використовуючи різноманітні форми та методи – від інформаційно-просвітницьких заходів до інтерактивних і практикоорієнтованих форматів. Важливим є застосування системного підходу до її організації, що передбачає послідовність, наступність та узгодженість усіх заходів. У підсумку така діяльність сприяє підвищенню мотивації до навчання, активізації процесу професійного самовизначення молоді та забезпечує більш усвідомлений вибір подальшого професійного розвитку [1, 54].

У контексті діяльності закладів вищої освіти профорієнтація виступає важливим інструментом формування професійної спрямованості здобувачів освіти та підвищення їхньої конкурентоспроможності. Така діяльність має виходити за межі епізодичних заходів і набувати системного характеру, охоплюючи всі етапи підготовки здобувачів освіти – від вступу до завершення навчання.

На необхідності системного підходу до організації профорієнтаційної діяльності у закладах вищої освіти акцентує увагу Лобанов Д., який, узагальнюючи досвід функціонування центрів розвитку

кар'єри в університетах, виокремлює чотири основні напрями їх діяльності: інформаційне забезпечення, кар'єрне консультування, навчально-тренінгова діяльність і сприяння працевлаштуванню. Такий підхід дозволяє комплексно охопити основні потреби здобувачів вищої освіти у процесі професійного становлення та забезпечити їх ефективну підготовку до входження на ринок праці. Зокрема, інформаційне забезпечення розглядається як один із базових компонентів профорієнтаційної діяльності, що передбачає надання актуальної інформації про можливості працевлаштування, проходження практики та стажування, а також варіанти тимчасової зайнятості під час навчання. Крім того, центри розвитку кар'єри інформують здобувачів освіти про заходи, організовані роботодавцями та іншими стейкхолдерами, які можуть стати підґрунтям для подальшого працевлаштування. Така інформаційна підтримка сприяє підвищенню обізнаності молоді щодо вимог сучасного ринку праці та розширює їхні можливості професійної реалізації. Важливою складовою є також різноманітність каналів і форм інформування, що використовуються центрами розвитку кар'єри з метою охоплення максимально широкої аудиторії. До них належать офіційні вебсайти закладів вищої освіти, сторінки у соціальних мережах, електронні розсилки, інформаційні стенди, кар'єрні портали, а також проведення презентацій, ярмарків вакансій і тематичних зустрічей. Використання таких інструментів забезпечує оперативний доступ здобувачів освіти до актуальної інформації та підвищує ефективність профорієнтаційної роботи загалом [3].

Саме заклади вищої освіти, як зазначають Єрмакова-Черченко Н. і Гончаренко Т. у своєму дослідженні, мають значний потенціал для ефективної реалізації перших трьох етапів профорієнтаційної роботи (професійна інформація, професійна діагностика, професійна консультація), оскільки володіють необхідними ресурсами, кадровим забезпеченням і можливостями для комплексного впливу на професійне самовизначення молоді. На етапі професійної інформації пріоритетними завданнями закладів вищої освіти є проведення цілеспрямованої інформаційно-роз'яснювальної роботи серед випускників закладів загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти, а також активне використання засобів масової комунікації для популяризації освітніх послуг. Важливими формами такої діяльності виступають участь у ярмарках професій, презентаціях освітніх програм, організація днів відкритих дверей, функціонування систем довузівської підготовки, а також розвиток партнерських зв'язків з іншими закладами освіти та роботодавцями. Окреме місце посідає проведення інтелектуальних змагань, зокрема всеукраїнських олімпіад, що сприяють професійній орієнтації майбутніх вступників. Участь в олімпіадах профорієнтаційного спрямування, частіше беруть особи, які вже мають певну професійну визначеність і орієнтуються на вступ до конкретних галузей підготовки. Зокрема, це стосується спеціальностей освітнього профілю (галузь знань 01 Освіта/ Педагогіка), які традиційно користуються державною підтримкою. Така підтримка виступає додатковим мотиваційним чинником для вибору відповідного напрямку професійної підготовки та подальшої професійної реалізації [2, 298].

Посилення конкуренції між закладами вищої освіти зумовлює необхідність не лише забезпечення якісного відбору здібної молоді, а й досягнення достатнього рівня набору вступників. У таких умовах ЗВО змушені шукати нові, більш гнучкі та інноваційні підходи до організації профорієнтаційної роботи, орієнтуючись на сучасні запити молоді та особливості інформаційного середовища. Це актуалізує впровадження нестандартних форм взаємодії з потенційними абітурієнтами, зокрема активне використання цифрових технологій. Сучасна практика засвідчує розширення використання інформаційно-комунікаційних технологій у профорієнтаційній діяльності закладів освіти. Ідеться про застосування мультимедійних засобів, створення та ведення офіційних вебресурсів і сторінок у соціальних мережах, що значно розширює доступ до інформації про освітні можливості. Завдяки цьому потенційні вступники можуть оперативно отримувати актуальні відомості про діяльність закладу, освітні програми, події та заходи, а також взаємодіяти з представниками ЗВО в онлайн-форматі. Використання цифрових інструментів також сприяє залученню молоді до участі в різноманітних освітніх, інтелектуальних і творчих заходах, таких як конкурси, олімпіади, проєкти та інші ініціативи. Це не лише підвищує інтерес до закладу вищої освіти, а й створює додаткові можливості для професійного самовизначення, формування мотивації до навчання та усвідомленого вибору майбутньої професії [4, 109].

Поряд із традиційною профорієнтаційною діяльністю закладів вищої освіти, спрямованою на залучення потенційних вступників, дедалі більшої актуальності набуває робота, орієнтована на професійне становлення вже здобувачів освіти. Якщо на довузівському етапі основна увага зосереджується на формуванні інтересу до певної спеціальності та усвідомленому виборі освітньої траєкторії, то в процесі навчання у ЗВО акценти зміщуються у бік підготовки до реальної професійної діяльності та успішного входження на ринок праці.

У цьому контексті профорієнтація трансформується у систему заходів, спрямованих на розвиток професійних компетентностей, формування кар'єрних орієнтацій та підвищення рівня конкурентоспроможності та працевлаштування майбутніх фахівців. Вона охоплює кар'єрне консультування, організацію практичної підготовки, взаємодію з роботодавцями, розвиток «м'яких» навичок і підтримку індивідуальних професійних траєкторій. Такий підхід забезпечує не лише усвідомлений вибір професії, а й готовність здобувачів вищої освіти до ефективної професійної реалізації після завершення навчання.

Одним із ключових напрямів підвищення ефективності профорієнтації є інтеграція закладів вищої освіти з ринком праці. Активна співпраця з роботодавцями дозволяє актуалізувати зміст підго-

товки, адаптувати освітньо-професійні програми до потреб ринку праці та підвищити рівень працевлаштування випускників, а впровадження дуальної освіти, стажувань, майстер-класів і гостьових лекцій сприяють формуванню у студентів реалістичного уявлення про майбутню професійну діяльність. Не менш важливою є індивідуалізація профорієнтаційної роботи, яка передбачає врахування особистісних характеристик здобувачів освіти, їхніх інтересів, ціннісних орієнтацій та професійних намірів.

Важливим складником підвищення ефективності профорієнтації у закладах вищої освіти є організація та проходження виробничих і переддипломних практик. Саме під час практичної підготовки студенти мають змогу безпосередньо ознайомитися з умовами майбутньої професійної діяльності, специфікою виконання професійних обов'язків, корпоративною культурою установ і підприємств. Це сприяє формуванню реалістичних уявлень про обрану професію, перевірці власних очікувань та уточненню професійних намірів.

Ефективність проходження практик значною мірою залежить від якості взаємодії між закладом вищої освіти та базами практики. Залучення студентів до виконання реальних виробничих завдань, участь у проєктах, наставництво з боку досвідчених фахівців сприяють розвитку професійних компетентностей і набуттю практичного досвіду. Водночас важливо забезпечити методичний супровід практики, чітко визначення її цілей, завдань та очікуваних результатів, що підвищує її змістовність і результативність. Окрім того, проходження практики виконує важливу мотиваційну функцію, оскільки дозволяє студентам оцінити власний рівень підготовки, виявити прогалини у знаннях і навичках та визначити напрями подальшого професійного розвитку. Успішне проходження практики часто стає передумовою подальшого працевлаштування, оскільки роботодавці отримують можливість оцінити потенціал майбутніх фахівців у реальних умовах професійної діяльності. Так практика виступає важливим інструментом інтеграції теоретичної підготовки з вимогами сучасного ринку праці.

Не менш значущим є використання цифрових технологій і створення розвиненого профорієнтаційного середовища у закладі вищої освіти. Застосування онлайн-платформ, електронних ресурсів, кар'єрних сервісів та інтерактивних форм роботи розширює можливості доступу студентів до інформації про професії та вимоги роботодавців. Важливою складовою є також системний моніторинг результатів працевлаштування випускників та отримання зворотного зв'язку від усіх учасників освітнього процесу, що дозволяє своєчасно коригувати профорієнтаційну діяльність і підвищувати її результативність.

Висновки. Отже, профорієнтаційна діяльність виступає важливим чинником узгодження інтересів особистості, системи освіти та ринку праці, забезпечуючи умови для формування конкурентоспроможного фахівця та працевлаштування. Системна організація профорієнтації, що охоплює кар'єрне консультування, професійне інформування, залучення роботодавців до освітнього процесу та розвиток практичної підготовки, сприяє формуванню у здобувачів освіти усвідомленого ставлення до майбутньої професії. Така діяльність дозволяє студентам краще орієнтуватися у вимогах сучасного ринку праці, своєчасно коригувати професійні плани та формувати індивідуальну траєкторію кар'єрного розвитку, що в підсумку підвищує рівень їхнього працевлаштування за фахом.

Підвищення ефективності профорієнтації у закладах вищої освіти є важливою умовою забезпечення якісної підготовки конкурентоспроможних фахівців в умовах динамічних змін ринку праці. Сучасна профорієнтаційна діяльність має ґрунтуватися на принципах безперервності, системності та практичної спрямованості. Також важливим є раннє залучення майбутніх абітурієнтів до усвідомленого вибору професії і супровід студентів упродовж усього періоду навчання з можливістю корекції їхніх професійних намірів відповідно до індивідуальних здібностей і потреб економіки.

References

1. Белан Т. Г. Вплив чинників на професійне самовизначення старшокласників. *IV International scientific conference. Modern education space: the transformation of national models in terms of integration.* October, 23, 2020. Leipzig, Germany. P. 52–54.
Belan, T. H. (2020). Vplyv chynnykiv na profesiine samovyznachennia starshoklasnykiv [The influence of factors on the professional self-determination of high school students]. *IV International scientific conference. Modern education space: the transformation of national models in terms of integration.* October, 23, 2020. Leipzig, Germany. 52–54. [in Ukrainian].
2. Єрмакова-Черченко Н. О., Гончаренко Т. Л. З досвіду організації та проведення профорієнтаційної роботи. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.* 2020. Вип. 8 (164). С. 297–304.
Yermakova-Cherchenko, N. O., Honcharenko, T. L. (2020). Z dosvidu orhanizatsii ta provedennia prof-oriientatsiinoi roboty [From the experience of organizing and conducting career guidance work]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskyy kolehium» imeni T. H. Shevchenka.* – *Bulletin of the National University «Chernihiv Collegium» named after T. G. Shevchenko.* Issue 8 (164). 297–304. [in Ukrainian].
3. Лобанов Д. О. Профорієнтаційні послуги центрів розвитку кар'єри університетів як чинник конкурентоспроможності здобувачів вищої освіти на ринку праці. *Актуальні проблеми філософії та соціології.* 2025. Вип. 52. С. 185–190.
Lobanov, D. O. (2025). Proforiientatsiini posluhy tsentriv rozvytku kariery universytetiv yak chynnyk konkurentospromozhnosti zdobuvachiv vyshchoi osvity na rynku pratsi [Career guidance services of university career development centers as a factor in the competitiveness of higher education applicants in

the labor market]. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologhii. – Current problems of philosophy and sociology*. Issue 52. 185–190. [in Ukrainian].

4. Черушева Г. Б., Синяков А. В. Актуальні проблеми профорієнтаційної роботи закладів вищої освіти: соціально-економічний контекст. *Статистика України*. 2020. № 2-3. С. 107–116.
Cherushcheva, H. B., Syniakov, A. V. (2020). Aktualni problemy proforiientatsiinoi roboty zakladiv vyshchoi osvity: sotsialno-ekonomichnyi kontekst [Current problems of career guidance work in higher education institutions: socio-economic context]. *Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine*. No. 2-3. 107–116. [in Ukrainian].

Belan Tetiana

<https://orcid.org/0000-0002-4329-3080>

ResearcherID HGA-2602-2022

Scopus-Author ID 59242127700

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Pedagogy, Psychology
and Methodology of Technological Education,

T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: tatjanabelan@ukr.net

CAREER GUIDANCE AS A TOOL FOR IMPROVING THE EMPLOYMENT LEVEL OF HIGHER EDUCATIONAL UNIVERSITY GRADUATES

The goal of the work. The purpose of the article is to substantiate theoretically and analyze the role of career guidance as an effective tool for increasing the employment rate of graduates of higher education institutions, as well as to identify ways to improve career guidance activities in the modern educational environment.

Methodology. The study is based on a complex combination of general scientific and special methods that provide a comprehensive analysis of the problem of career guidance as a factor in increasing the employment rate of graduates of higher education institutions. In the process of research, methods of theoretical generalization and systematization of scientific sources were used to clarify the essence and content of career guidance activities; analysis and synthesis – to identify the main approaches to the organization of career guidance in higher education institutions; comparative method – to compare different scientific positions and practices.

In addition, a structural-functional approach was applied to determine the main components of career guidance activities and their interrelationships, as well as to summarize the practical experience of higher education institutions in organizing career support for students. This allowed us to outline key areas for improving the effectiveness of career guidance and its impact on the level of graduate employment. Elements of empirical analysis were also applied to summarize practical experience in implementing career guidance activities in higher education institutions.

Scientific novelty. The scientific novelty lies in the theoretical generalization and clarification of the role of career guidance as a systemic factor that directly affects the level of employment of graduates of higher education institutions. Another novelty is the clarification of the functional role of career guidance in the modern educational environment, which is considered not only as a tool for professional self-determination, but also as a component of the system of training a competitive specialist to enter the labor market. Directions for increasing the efficiency of career guidance activities are outlined, taking into account the requirements of the modern labor market and the development of digital technologies.

Conclusions. Career guidance is an important systemic tool that is directly related to the employment process of graduates of higher education institutions. Its effective organization contributes to a conscious professional choice, the formation of motivation to study in the chosen specialty, and the increase in the readiness of education seekers to enter the labor market. It has been established that the effectiveness of employment largely depends on the quality of career guidance work in higher education institutions, which includes information provision, career counseling, practical training, and interaction with employers. The comprehensive implementation of these areas allows graduates to form not only professional knowledge and skills, but also a realistic idea of the requirements of the modern labor market. Therefore, career guidance is an important factor in increasing the employment rate of graduates, as it provides a link between the educational process and the needs of employers. Further development of career guidance activities in higher education institutions should be aimed at its integration with career support for students and the active use of modern digital technologies.

Key words: career guidance, professional self-determination, employment, digital technologies, industrial practice.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2026

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **Олексій Торубара**